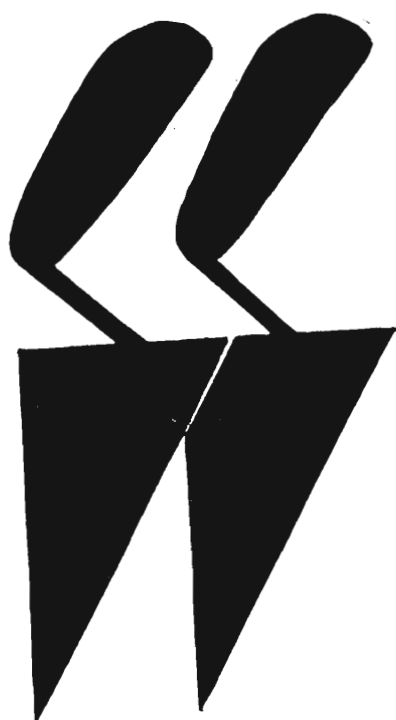

MUINAIS- TUTKIJA

1 / 89

MUINAISTUTKIJA 1/1989

SUOMEN ARKEOLOGISEN SEURAN
TIEDOTUSLEHTI

Toimitus:

Ulla Lähdesmäki, Turun yliopisto, Arkeologian osasto,
Henrikinkatu 2, 20500 Turku.

Anne Vikkula, Museovirasto, PL 913, 00101 Helsinki.

Lauri Pohjakallio, vastaava toimittaja, Lounais-Hämeen
museum, Wahreninkatu 12, 30100 Forssa.

Ilmestyy neljä kertaa vuodessa.

Painos 100 kpl.

ISSN 0781-6790

Turun yliopiston offsetmonistamo.

Kansikuva: Suomen arkeologisen seuran logo.

Tiedotuksia

SUOMEN ARKEOLOGISEN
SEURAN VUOSIKOKOUS
PIDETÄÄN PERJANTAINA
10.2.1989 KLO 18.00
ALKAEN HELSINGIN Y-
LIOPISTON ARKEOLOGI-
AN LAITOKSELLE.
TERVETULOA

Seuran sääntömääräinen vaalikokous pidettiin mar-
raskuussa. Vaikka kokouk-
su tavoitti kaikki jäsenet,
oli vain runsas kourallinen
vaivautunut paikalle. Toi-
vottavasti yllä oleva kutsu
vuosikokoukseen ja vielä
tässä esitetty vetoisuus saa
jäsenistön vähän vilkkaammin
liikkeelle.

Nimensä mukaisesti vaali-
kokouksessa jäsenistöä eni-
ten kiinnostavia olivat
henkilövalinnat. Seuramme
sai ensimmäiselle ja pitkä-
aikaiselle puheenjohtajal-
leen Unto Salolle seuraajan.
Kuluvan vuoden alusta pu-
heenjohtajuus on Pirkko -
Liisa Lehtosalo-Hilanderin
hoivissa. Parhaimmat kiitok-
set Untolle ja Pirkko-Lii-
salle onnentoivotukset.

Seuran hallituksen erovuor-
roisten jäsenten valinnan
mukaisesti Anne Vikkula
jatkaa seuraavan kolmivuor-
otiskauden. Tuula Heikuri-
nen-Montellin tilalle va-
littiin Leena Ruonavaara.
Hallituksen kokoonpano on
siis seuraava:

Pirkko-Liisa Lehtosalo-
Hilander, Ari Siiriäinen,
Anne Vikkula, Ulla Lähdes-
mäki, Lauri Pohjakallio,
Leena Ruonavaara, ja J-P
Taavitsainen.

Leena Ruonavaara tuli
hallitukseen Tuula Heikuri-
nen - Montellin jäädessä
pois. Tuula kiitokset työ-
panoksestaan seuran hyväk-
si.

Toimintasuunnitelma
Kokouksessa hyväksyttiin
seuran toimintasuunnitelma,
joka käsittää seuraavia
asioita: Vuonna 1989 jär-
jestetään sääntömääräiset
kevä-, syys-, vaali- ja
vuosikokoukset sekä arkolo-
gian päivä. Jussi-Pekka
Taavitsainen jatkaa Fennos-
candia Archaeologica toii-
mittajana. Muinaistutkijan

päätoimittaja on Lauri Pohjakallio ja lehti ilmestyy neljä kertaa. Suunnitteilla on myös populäärijulkaisu-toiminnan aloittaminen, mikäli rahoitus järjestyy.

Tavoitteena on myös jäsenmäärän lisääminen jäsenhankintakampanjan avulla. Jäsenistöpuhjua pyritään laajentamaan saamalla mukaan myös muita kuin arkeologeja.

Jäsenistö

Vaalikokouksessa seuran uusiksi jäseniksi hyväksyttiin FL Jaakko Masonen ja dosentti Terttu Lempiäinen.

Amatööriarkeologiset seurat

Pirkko-Liisa Lehtosalo-Hilanderin tiedusteltua, millä tavoin seura voisi ottaa kantaa perustettuihin amatööriarkeologisiin seuroihin, päädyttiin vuosikokouksessa seuraavaan: Seuran tehtävä voisi olla puitteiden asettelu aktiivisuuden ohjaamiseksi. Voitaisiin järjestää yhteisiä tilaisuuksia ja osa amatöörejä voisi olla jäseniäkin. Todettiin, että hallitus valmistelee parhaillan sääntömuutosta mm. tältä osin.

*

LOGO

Hallitus valitsi Suomen arkeologiselle seuralle lehden kansikuvana olelogon. Voittaneen ehdotuksen teki nimimerkki MAANANTAI. Tekijä ei halua nimeään julki.

*

<u>Fennoscandia Archaeologica V</u> on ilmestynyt.
Sen normaalihinta on
76 mk ja jäsenhintaa 57
mk. Kirjaa saa ostaa J-
P. Taavitsaiselta mu-
seovirastosta ja Tiede-
kirjasta, missä jäsen-
alennuksen saamiseksi
on esitettävä jäsenmak-
sukuitti.
*
Pirkko-Liisa Lehtosa-
lo-Hilanderin kirjaa
<u>Ancient Finnish Cos-</u>
<u>tumes</u> on edelleen saa-
tavissa. Sen normaali
hinta on 40 mk ja jä-
senhintaa 30 mk.
*
Myös aikaisempia <u>Fen-</u>
<u>noscandioita</u> on myyn-
nissä. Kirjoja anne-
taan tilimyyntiin.
Seuralle tilitettä-
vä hinta on 5% nor-
maalihintaa vähemmän.

Pirjo Uino

KARJALAN KUNNAILTA

Neuvostomaassa tapahtuu, uudet tuulet puhaltavat ja glasnost heijastuu myös sinne pyrkivän tutkijavieraan matkajärjestelyissä. Vielä vuosi takaperin oli matkustuslupa esim. Staraja Ladogaan kiven takana, mutta keväällä 1988 ei tarvittavan propuskan saaminen kestänyt kuin kuukauden päivät. Eikä siinä kaikki: nyt oli viisumiin merkitty toiveitteni mukaan myös Priozersk eli Käkisalmi. Lisäksi ilmoitettiin, että voisin osallistua Krotovon (ent. Räisälän Särkisalo) kaivauksille. Tyytyväisyydelläni ei ollut rajoja.

Matkastani Staraja Ladogan kaivauksille on muodostunut jo jonkinlainen traditio kolmen aikaisemman kesän (1984, -85, -86) käyntien myötä. Tänä vuonna kysymyksessä oli vain parin päivän mittainen vierailu, johon antoi lisäväriä YLE:n toimittajan Kimmo Saareksen mukaantulo. Hän oli myös ensimmäinen ammattikuntansa ulkomainen edustaja, joka päästettiin tälle muutoin suljetulle alueelle.

Majoitus oli järjestetty entiseen tapaan Volhovin kaupunkiin (n. 12 km Staraja Ladogasta etelään) paikallisen alumiinitehtaan hotelliin, jossa myös kaivauksen johtoryhmällä on tapana asustaa. Heinäkuun helle oli niin päällekkävyä, että Olhavanjokeen oli pakko pulahtaa useamman kuin kerran - vesi virvoitti, joskaan ei puhdistanut...

Tri A.N. Kirpičnikovin johtama Staraja Ladogan ekspeditio oli itse asiassa kesällä 1988 kansainvälisempi kuin koskaan aikaisemmin. Kirpičnikovin haave saada Ladogaan tutkijavieraita muistakin Skandinavian maista oli toteutunut, ja niinpä kaivauksiin osallistui kolme tanskalaista arkeologia - Kirpičnikovin kehaisun mukaan "ensimmäiset viikingit Ladogassa liki tuhanteen vuoteen". Troels Riis Jørgensen Kööpenhaminan yliopistosta oli venäjänkielentaitoisena joukon vetäjä. Muut tanskalaiset olivat viikinkiaikaa tutkiva Christian Adamsen sekä Annette Lerche Trolle, jonka erikoisalana on keskiajan arkeologia. Neuvostotutkijoista Ladogan projektissa olivat mukana mm. vanhat tutut Volodja Nazarenko, Dima Fonjakov ja Anna Peskova - kaikki NL:n Tiedeakatemian Leningradin osaston arkeologisen instituutin työntekijöitä.

Ladogan kaivauskohteena oli ns. maalinalla sijaitseva alue, jossa tutkimukset oli aloitettu jo 1984. Kaivausala oli suhteellisen pieni, vain 14 x 12 m, josta johtuen tanskalaiset kutsuivat kuoppaa "reiäksi". Koska kulttuurikerros on tällä kohtaa tavallista paksumpi - enimmäkseen 4,5 m - tutkimukset etenevät hitaasti, varsinkin kun aikaa on varattu vuosittain vain yksi kuukausi, joka on aina

Kaivauksenalaisena oli parhaillaan 900-luvulle ajoittuva kerrostuma, josta oli preparoitu esiin kahden salvosrakenteisen talon alimmat hirsikerrat. Toisessa talossa oli kaksi huonetta: keskiliedellinen asuintila ja vieressä kapea eteinen. Toisesta rakennuksesta oli vain pieni osa näkyvässä, ja se näytti jatkuvan kaivamattomalle alueelle. Molemmissa taloissa oli hirrenpuolikkaista tehdyt puulattiat. Löytynyt esineistö oli tavanomaista: keramiikkaa, palamatonta jätefaunaa, kuonaa, puu-, luu- ja nahkaesineiden kappaleita, lasihelmiä jne. Kaivaukset jatkuvat paikalla ainakin vielä ensi vuonna, kunnes saavutetaan 750-luvulle ajoittuva vanhin kerrostuma. Ajoituksen rungon muodostaa dendrokronologia.

* * *

Leningradin kautta jatkoin matkaa Aleksanteri Saksan seurassa Käkisalmeen, erinäisten sattumusten höystämänä niin kuin asiaan kuuluu. Perilläoloon oli varattu aikaa viikko, mikä oli tietenkin aivan liian lyhyt, mutta sitäkin intensiivisempi. Asunto järjestyi kaupungin keskustorin varrella sijaitsevasta Hotelli Korelasta, jossa ennen sotaa toimi Hotelli Vuoksenhovi ja joka arkkitehtuuriltaan edustaa 1930-luvun funkista. Paikka oli erinomainen tukikohta ympäristöön tutustumista ajatellen.

Aleksanteri Saksan kaivaukset Räisälän Särkisalon Hovinsaarella, tarkemmin sanottuna Tontinmäellä, olivat juuri lähteneet käyntiin. Käkisalmen ja kaivauspaikan välillä oli matkaa n. 30 km, ja se tahtui kätevästi joko bussilla tai junalla ja bussilla, ja loppukilometrit jalkapatikassa. Perillä odotti koivujen katveseen pystytetty pieni telttakylä, johon A. Saksa kaivajineen oli majoittunut. Työntekijöinä oli 7-8 opiskelijaa, ei kuitenkaan yhtään arkeologian alalta.

Tontinmäki on mitä idyllisin matala mäenharjanne Hovinsaaren itärannalla, järveksi tällä kohtaa laajentuvan Vuoksen varrella. Arkeologiselta kannalta Tontinmäki on eittämättä "klassikko" - monet tietomme Karjalan rautakaudesta pohjaavat nimenomaan sieltä kaivettuun aineistoon. "Karjalan arkeologian isä" Theodor Schvindt suoritti paikalla tutkimuksia sata vuotta sitten (1886-1888 ja 1896), ja myöhemmin materiaali on karttunut parilla irtolöydöllä. Schvindtin kaivauksissa mäeltä paljastui ruumiskalmisto (yli 20 hautaa) ja kolme kivilatomusta (polttohautoja ?) sekä kuuluisaksi tullut pajanpohja sepän työvälineineen. Alueelta tunnetaan lisäksi muutamia uhri- kiviä.

A. Saksa on kahtena peräkkäisenä kesänä 1987 ja 1988 liikkunut Tontinmäellä ikään kuin Schvindtin jalanjäljillä. Vanhojen löytöpaikkojen jäljittäminen ei tosin ole

toistaiseksi tuottanut tuloksia - Schvindtin kaivauksista kun ei ole käytettävissä minkäänlaisia yleiskarttoja ja kirjallisetkin selvitykset ovat puutteellisia. Saksan tavoitteena on ollut paikallistaa mäeltä asuinpaikkajään-
nöksiä. Kaivauksissa onkin saatu esiin joitakin talonpoh-
jiin viittaavia rakenteita ja tulenpidon jälkiä sekä run-
saasti keramiikkaa, palanutta savea jne. Löytöjen ajoitus
on toistaiseksi epävarma, mutta Saksa arvioi asutuksen
alkaneen paikalla 1200-luvulla. Mäellä on ollut ihmis-
toimintaa kuitenkin aina tälle vuosisadalle asti, ja
aineisto - jonka analyysi on kesken - on selvästi hyvin
eri-ikäistä. Viime kesänä kaivetulta noin 100 m²:n suurui-
selta alueelta tuli vastaan myös kaksi löydötöntä ruumis-
hautaa.

Kesällä 1987 löytyi sinetti, jonka kuva-aiheelle (aseis-
tettu mies) on tarkka vastine Käkisalmen Suotniemestä
aikoinaan löydetyssä hopeisessa kantasormuksessa. Saksa on
arvellut sinetin kuuluneen Grigori Rokulskille, joka Vat-
jan viidenneksen verokirjan (v. 1500) mukaan toimi Päh-
kinäsaaren rauhansopimuksen valvojana ja asui Räisälän
Särkisalossa omistaen tilan myös Suotniemessä. Olisiko
Rokulskin kartano sijainnut juuri Hovinsaaren Tontinmäel-
lä?

* * *

Käkisalmen matkani aikana teimme yhdessä Saksan kanssa
useita ekskursioita lähiympäristön muinaisjäännealueille.
Koska ekspeditiolla ei ollut autoa käytettävissä (eikä
Käkisalmissa yhtään taksia!), retket oli pakko suorittaa
julkisilla kulkuneuvoilla ja jalan. Kovin moneen paikkaan
emme siis ennättäneet, mutta toisaalta omia jalkoja käyt-
tään saattoi havainnoida paremmin maiseman yksityiskohtia.
Pääsin käymään mm. sellaisilla arkeologian historian
legendaarisilla paikoilla kuin Räisälän Hovin Kalmistomäki
(nyk. Melnikovo) ja Käkisalmen Suotniemi, joista jälkim-
mäiseen eli nykyiseen Jarkojeen on vain laivayhteys.

Muinaisjäännekohteet sijaitsevat Karjalassa useimmiten
edelleenkin hyvin luonnontilaisilla paikoilla. Nykyinen
rakennustoiminta on keskittynyt suurimpiin taajamiin, eikä
maaseutu ole ollut muutosten kourissa niin kuin meillä.
Eron huomaa varsinkin rantamaisemissa - kesämökkiyhdyskun-
tia ei ole noussut vesistöjen varsille. Vanhat suomalais-
ten rakentamat talot tuovat mielikuvan ajan pysähtymises-
tä. Monen kylän paikalla on tosin enää vain marjapensaiden
ja omenapuiden ympäröimiä talojen kivijalkoja, ja varsin-
kin sellaisilla seuduilla samoillessaan tunsii olevansa
"kadonnutta aikaa etsimässä". Uudetkin rauniot saivat mu-
inaisjäänneksen luonteen.

Exkursiot olivatkin koko matkan parasta antia. Vanhoja
kaivauksia ja irtolöytöjä koskevia arkistotietoja sekä
kokoamaani kartta- ym. materiaalia hyväksi käyttäen "löy-
simme uudestaan" useita muinaisjäännekohteita, jotka nyt

voidaan merkitä kartalle. Saksan aikaisemmat inventointihavainnot, hänen mainio muinaisjäännösvainunsa ja maastontuntemuksensa olivat hyvänä apuna. Yhteistyön tulokset innostavat jatkamaan toimintaa myös ensi kesänä, mikäli siihen vain tarjoutuu mahdollisuus.

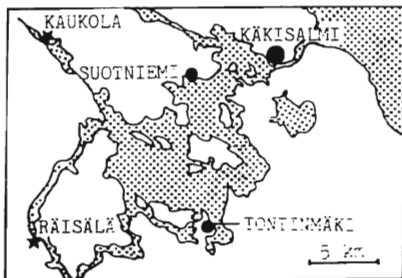
Käkisalmen vanhassa linnassa käydessäni tutustuin kotiseutumuseoon ja sen ystävälliseen henkilökuntaan. Museo toimii samassa rakennuksessa, jossa oli museo jo Suomen vallan aikana. Nykyisen näyttelyn painopiste on niissä vuosisadoissa ja -kymmenissä, jolloin Käkisalmi - kronikoiden tuntuma Korela - on ollut Venäjän ja Neuvostoliiton vallan alla. Museossa on myös pieni arkeologinen näyttely, jossa esitellään linnan vanhinta historiaa A.N. Kirpičnikovin 1970-luvulla suorittamien kaivausten löytöjen valossa.

* * *

Koska Tontinmäen ekspeditio oli pieni ja vähäväkinen, tiukkaa organisatorista otetta ei tarvittu ja kaivauksissa noudatettiin liukuvaa työaikaa. Ruoanlaitto leirissä, veden- ja maidonhakumatkat ja ostosretket Käkisalmeen tai Särkisalon ruokakauppaan veivät tietysti oman aikansa. Paikalliselta kalastajalta saatu vedenriista antoi hyvän lisän leirin ruokapöytään. Tuliaskahvi teki kauppaan, ja makeannälkä tyydytettiin karpalohillovoileivillä tai hunajalla.

Kaivamisen ja domestisten töiden lomassa kaikki kävivät uimassa, mutta ekspedition nuoret miehet harjoittivat innokkaasti myös muuta ruumiinkulttuuria. Aamuvoimisteluun kuului kiinalainen varjonyrkkeily, ja illansuussa tanner tömähтели aikido- ja karateharjoitusten tiimellyksessä. Sulkapalloverkko oli viritetty pellolle pallotteluhaluista varten.

Iltanuotion ääressä leiriläiset päästivät musikaalisuutensa valloilleen. Kaksi poikaa osoittautui erinomaisiksi kitaristeiksi ja he taas vuorostaan tempasivat muut mukaansa -eikä minkäänlaisia laulukirjoja tarvittu! Repertuaaria olisi riittänyt aamuun asti... Yhteinen musisointi onkin kuulemma suosittua opiskelijoiden keskuudessa kesät talvet. "Mitä te sitten Suomessa teette kaivauksilla iltaisin - jos ette laula?", kysyi eräs tyttö hämmästyneenä.

MATTI KAMPPINEN

Kulttuurintutkimuksen selviöt

Vielä 1950-luvulla tieteen ajateltiin kasvavan kumulatiivisesti - uudet teoriat seuraavat vanhoja ilman mullistuksia, vanha tietämys liitetään uuteen ja tiede kokonaisuudessaan kasvaa kuin pullataikina. Tieteellinen optimisismi romahti vuonna 1962 Thomas S. Kuhnin julkaistessa kirjansa The structure of scientific revolutions. Kuhn osoitti muutaman historiallisen esimerkin avulla, ettei tieteen muutos ole tasaista kasvua, vaan sinä tapahtuu jyrkkiä hyppäyksiä vanhoista tieteellisistä maailmankuvista eli paradigmoista uusiin.

Paradigmalla Kuhn tarkoitti suhteellisen kehittyneen tieteenalan - lähinnä jonkin luonnontieteen - yleishahmoa eli niitä itsestäänselvyyksiä, joiden varaan kulloinenkin tutkimus rakentuu. Paradigman varaan rakentuvaa tutkimusta Kuhn nimitti normaalitieteeksi. Juuri ennen paradigman vaihtumista selviönä pidetyt asiat muuttuvatkin yht'äkkiä kyseenalaisiksi, ongelmattomana pidetty aineisto onkin tulvillaan kysymysmerkkejä, eikä tästä älyllisestä umpikujasta ole muuta ulospääsyä kuin vanhojen selviöiden hylkääminen ja uusien hyväksyminen. Paradigman vaihtumista Kuhn kutsui tieteelliseksi vallankumoukseksi.

Kuhnin jälkeen monet tutkijat ovat esittäneet, että paradigmoja eli tieteellisiä selviöitä on myös muualla kuin eksakteissa luonnontieteissä - humanistit ja yhteiskuntatieteilijät ovat yhtä lailla selviöiden armoilla kuin fyysikotkin.

Kulttuurintutkimuksen selviöt vaihtelevat alalta toiselle siirryttäessä - kansatiede, arkeologia, folkloristiikka ja kulttuuriantropologia rakentuvat kukin oman selviökimppunsa varaan. Kulttuurintutkimukseen kuuluu

kuitenkin eräitä yleisiä selviöitä, jotka ulottuvat ehkä kaikille kulttuurintutkimuksen aloille.

Miten paradigma - itsestäänselvyyksien järjestelmätoimii tavallisessa, paradigman varaan rakentuvassa normaalitytieteessä? Veli Verronen on oivasti selventänyt paradigman käsitettä väitöskirjassaan The growth of knowledge (1986). Hän erottaa paradigman kolme pääasiallista merkitystä: metafyyminen, sosiologinen ja konkreettinen paradigma. Katson seuraavassa mitä ne ovat ja miten ne soveltuvat kulttuurintutkimuksen itsestäänselvyyksien analyysiin.

Metafyyminen paradigma tarkoittaa niitä perustavanlaatuisia käsitteitä, joiden avulla todellisuus hahmotetaan. Psykologisen ihmistutkimuksen perusteella tiedämme, ettei ihminen havaitse todellisuutta ilman käsitteitä, ilman käsitejärjestelmiä, vaan ihminen ja ihmisyyhteisöt tavaltaan rakentavat todellisuuden käsitteiden avulla. Tiedeyhteisöt, jotka nekin koostuvat ihmisistä, rakentavat todellisuutta teorioiden avulla, eikä heille tämän vuoksi tarjoutu mitään ehdotonta perustaa teorioidensa totuuden osoittamiseksi. Paradigman vaihtuessa voi sanoa myös todellisuuden vaihtuvan. Kulttuurintutkimuksen historia tuntee monia metafyymsisiä paradigmoja.

Kulttuurintutkimuksen alkuvaiheessa kulttuuripiirteiden - satujen, ruukkujen, koristeaiheiden ja puunuijien - ajateltiin kehittyvän ajan myötä yhä monimutkaisemmiksi. Varhaiskantaisten kulttuurien tuotteet olivat yksinkertaisia ja myöhempien aikojen tuotteet olivat monimutkaisia. Kulttuurintutkijan pääasialliseksi tehtäväksi tuli kulttuurin kehitys- eli monimutkaistumislakien rakentaminen. Aineiston soveltaminen kehityslakeja tukeväksi todistusaineistoksi ei ollut ongelmallista - oli varsin helppoa löytää ajan myötä monimutkaistuneita kulttuuripiirteitä, varsinkin jos valitsi aineiston huolella. Tätä evolutiivistista paradigmaa seurasi kulttuurin leviämisteoria, joka velvoitti kulttuurintutkijan jäljittämään kulttuurien välisiä kosketuskohtia, kulttuurilainoja. Alueelta A löydetyn kulttuuripiirteen X olemassaolon ja merkityksen

selittämiseksi haettiin alueelta B kulttuuripiirre Y, joka muistutti piirrettä X niin paljon, että näiden kahden piirteen välille voitiin uumoilla historiallinen yhteys: alueet A ja B olivat olleet joskus yhteydessä keskenään ja tämän takia Y:tä muistuttava X oli olemassa. Nytkin todistusaineiston löytäminen oli helppoa - toisiaan muistuttavien piirteiden ei nimittäin tarvinnut olla täsmälleen samanlaisia, vaan riitti, että ne muistuttivat toisiaan tavalla, jonka kulttuurintutkija määräsi. Leviämisteoria ei ollut kiinnostunut piirteiden monimutkaisumisesta tai kulttuurin kehityslaeista, minkä vuoksi evolutionismin aikana asetetut ongelmat muuttuivat yht'äkkiä mielenkiinnostomiksi. Sama aineisto, joka aikaisemmin oli tukenut evolutionismia, tuki nyt leviämisteoriaa. Leviämisteoriaa seurasi funktionalismi, joka yksinkertaisesti sivuutti piirteiden historiaa ja monimutkaistumista koskevat kysymykset. Ajankohtaiseksi tuli ongelma "Mikä on piirteen X toiminnallinen rooli eli funktio järjestelmässä W?" Selviönä pidetyt oletukset piirteiden lainautumisesta ja historiallisista vaellusreiteistä unohdettiin, ja uudeksi itsestäänselvyydeksi muodostui oletus, jonka mukaan kaikki kulttuuripiirteet palvelevat jotakin kokonaisuuden kannalta tärkeää tehtävää eli funktiota. Kulttuurintutkimuksen maailma muuttui jälleen kerran, ja vanha todellisuus hiipui pois lähinnä sukupolvenvaihdoksen myötä.

Sosiologinen paradigma on jokin tieteellinen tulos, esimerkiksi teoria, malli tai aineistokokoelma. Sosiologisen paradigman on täytettävä kaksi ehtoa: yhtäältä sen on oltava tarpeeksi vetovoimainen, jotta se sitoo joukon tieteilijöitä yhteen koulukuntaan ja mahdollisesti houkuttelee "loikkareita" kilpailevista paradigmoista, toisaalta se ei saa olla liian valmis, vaan sen on jätettävä tilaa tieteilijöiden sormiharjoituksille, jotta nämä tuntevat olevansa tärkeällä asialla. Selviöiden hyväksyminen ryhmässä on mitä mainioin keino pitää tuo ryhmä kasassa. Samalla tavalla ajattelelvien kanssa ei tarvitse kiistellä todella perustavanlaatuisista ongelmista, vaan voi keskittyä pienempien ongelmien ratkomiseen. Paradigman sosiolo-

ginen ulottuvuus korostaa tieteellisen toiminnan inhimillisyyttä ja ryhmäsidonnaisuutta: "meidän" teoriamme ovat parempia kuin "heidän" teoriansa. Osa normaalitieteen jäsenistä käyttäekin suuren osan ajastaan muiden koulukuntien rienaamiseen, ja näitä tieteellisen tuotannon kannalta tappiollisia tutkijoita pidetään joukossa mukana juuri sen takia, että he vahvistavat ryhmäidentiteettiä.

Kulttuurintutkimuksessa paradigmanvaihdokset - tieteelliset vallankumoukset - liittyvät kiinteästi vanhojen auktoritettien poismenoon tai uusien syntymiseen, koska humanistisilla aloilla tutkimuskohde on vielä enemmän teorioiden avulla rakennettua todellisuutta kuin luonnontieteissä, missä todellisuudella on enemmän sananvaltaa.

Konkreettinen paradigma on jokin aktuaalinen oppikirja, koeasetelma, tutkimusväline tms. Konkreettinen paradigma antaa tieteele "käsinkosketeltavan" hahmon, jonka perusteella paradigman varassa työskentelevät tieteilijät voivat tunnistaa oman turvallisen maaperänsä: "Täällä on lusikoita ja pullasuteja - siis täällä on arkeologeja" tai "Täällä on nauhureita ja kehitysmaakaupasta ostettuja villapaitoja - siis täällä on folkloristeja ja uskontotieteilijöitä."

Oppikirjat ja oppisanastot puolestaan kiinnittävät strategiset termit paikoilleen, mikä vahvistaa sekä sosiologista että metafysiistä paradigmaa. Oiva esimerkki kertoo, miten vaikkapa oppisanastoonsa tutustuneet nuoret uskontotieteen opiskelijat katsovat merkitsevästi toisiinsa kuullessaan fysiikan opiskelijan käyttävän sanaa "myytti" tavalla, joka on "niin väärin". Oppisanastot auttavat opiskelijoita löytämään ne oikeat viholliset (so. toisenlaisen tavan käyttää ko. sanoja, joille hymähtely ja joiden jahtaaminen vahvistaa opiskelijoiden yhteenkuuluvuuden tunnetta).

Paradigma toimii normaalitieteessä monella eri tavalla. Paradigma määrittää, mikä normaalitieteessä on sallittu- millaiset lait, hypoteesit, mallit, koeasetelmat ja aineistonkeruutekniikat. Perinteentutkimuksessa osallistuva havainnointi ja haastattelu ovat kyseenalaistamattomia ai-

neiston keruumenetelmiä, arkeologiassa ajoitusmenetelmien käyttöä ei juurikaan rienata.

Paradigma toimii ohjeellisena mallina. Oppikirjat, -historiat ja alan klassikot sisältävät usein kertomuksia esimerkillisistä tutkimuksista - tieteenalan legendoja, jotka sävyttyvät lähes myyttisiksi kertomuksiksi, ja joiden toistaminen oppiaineen peruskurssilla saa rituaalinoisuuden luonteen. Paradigman vaihtuessa nämä sankaritarinat muuttuvat varoitustarinoiksi: noin tyhmästi tehtiin joskus.

Paradigma toimii opinkappaleena, joka jokaisen noviisin on opetettava ennen normaalitieteen jäseneksi pääsykeskustelu normaalitieteen sisällä ei yksinkertaisesti onnistu ilman ongelmattomiksi koettujen selviöiden antamaa perusturvaa. Oppisanastot ovat oiva esimerkki opinkappaleista, joita viljellään varsinkin humanistisilla aloilla. Oppisanasto on tyypillisesti kielellinen hirviö, jossa joukko arkisia termejä on määritelty tai korvattu ruotsalais- tai englantilaisperäisten sivistyssanojen avulla: vuorovaikutuksen sijaan puhutaan interaktiosta, kulttuurien sekoittumisen sijaan puhutaan synkretismistä (!). Sanahirviöiden viljely kulttuurintutkimuksessa saa ilkeämielisen ajattelemaan, että moisella luodaan tieteellisyyden lumoa sinne, missä sitä ei muuten olisi.

Paradigma mahdollistaa tehokkaan tutkimustyön, sillä kiinnittäessään joukon perustavanlaatuisia käsityksiä, se sallii pienempiin ja ratkaistavampiin ongelmiin keskittymisen. Normaalitieteellinen yhteisö toimii jaetun maailmankuvan avulla, jolloin aikaa ei kulu periaatteellisten ongelmien pohtimiseen, vaan tieteen tekemiseen. Eli paradigma on edellytyksenä tehokkaalle tieteelliselle työlle, vaikka se asettaakin ajattelulle dogmaattisia rajoituksia. Tieteellisen vallankumouksen yhteydessä, jolloin paradigma vaihtuu, nämä ajattelun rajoitukset katoavat yht'äkkiä. Juuri vallankumouksen jälkeen, jolloin uusi paradigma ja normaalitiede eivät ole vielä ehtineet luotua, uusia selviöitä etsivät käyvät periaatteellista keskustelua. Tässä vaiheessa tutkaillaan ja muotoillaan uuden paradigman

ontologisia (eli olemassaoloa koskevia) ja metodologisia (eli menetelmällisiä) perusratkaisuja. Tieteellinen val-lankumus on antoisaa aikaa, mutta valitettavasti sen yleensä tiedostaa vasta sen jälkeen, kun se on jo ohi.

Arkeologia eroaa muista kulttuurintutkimuksen aloista siinä, että se on tekemisissä konkreettisten spatiotempo-raalisten ötököiden kanssa, joiden todellisuus ei ole niin konstruoitua kuin henkisempien kulttuurituotteiden kohdal-la. Tosin konkreettisten ötököiden kantamat merkitykset, joista arkeologit ovat ensisijaisesti kiinnostuneita, vaativat konstruktivistista tulkintaa.

Viime aikoina arkeologinen teorianmuodostus on saanut osakseen filosofien ja metodologioiden huomiota. Merrilee Salmonin kirja Philosophy and archaeology (1982) sekä M.B. Schifferin toimittama sarja Advances in archaeological method and theory (1978) kirjoitettiin 1970-luvulla tapahtuneen paradigmanvaihdon seurauksena, jolloin syntyi käyttäytymistieteellisesti orientoitunut "New Archaeology". Uudet arkeologit halusivat eroon kuokanheiluttajan maineesta - he halusivat tehdä todellista tiedettä. Arkeologisten selitysten luonne, hypoteesin testaaminen, aineiston tulkinta ym. periaatteelliset kysymykset tulivat ajankohtaisiksi.

Käyttäytymistieteellisesti tai sosiaaliantropologisesti orientoitunut arkeologia pyrkii esittämään hypoteeseja siitä, millainen on ollut jonkin spatiotemporaalisen kulttuuripiirteen (so. esineen) sosiaalinen käyttöyhteys. Tällainen strategia hyödyntää analogista päättelyä (piirrettä X muistuttavalla piirteellä Y on käyttöyhteys C; siis piirteellä X on ollut käyttöyhteys C), funktionalismia (piirre X edustaa G:n saavuttamista; G on yleisinhimillisesti tavoiteltu asia; siis X:n merkitys on G) ja tilastollisia selityksiä (piirteellä X on piirre Y todennäköisyydellä P; tämä on X; siis tämä on Y).

Tieteellistämisyritysten ja metodologisen keskustelun voi toivoa leviävän myös muille kulttuurintutkimuksen aloille.

Viva la revolución!

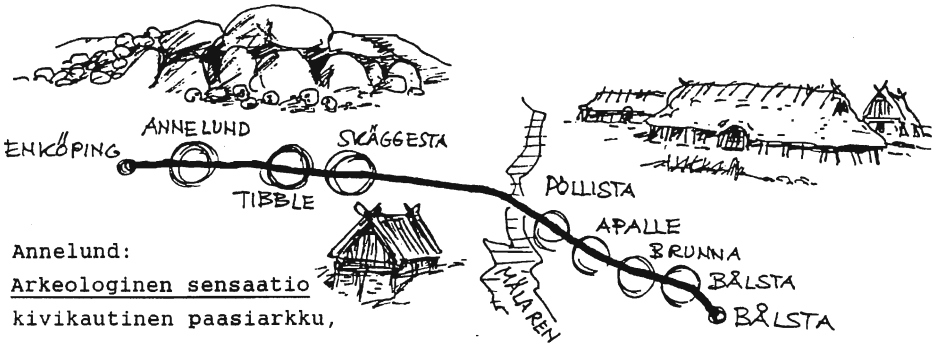

HISTORISKA MUSEET, Narvavägen 13-17,
 Box 5405, 11484 Stockholm,
 Puh. 08-7839400, la-su
 08-7839495.

"Forntid i vägen" näyttely kertoo Ruotsissa 1980-luvulla tehdyistä muinaistieteellisistä tutkimuksista, jotka valaisevat esihistoriaa aivan uudesta näkökulmasta. Suurten moottoriteiden rakennustyöt sekä kaasuprojektit ovat pakottaneet laajojen alueiden kaivaustutkimuksiin.

Näyttely on tehty Enköpingin ja Bålstan välille parhailaan rakennettavan uuden moottoriliikennetien, E-18:n puitteissa. Arkeologit löysivät tien alta useita muinaisia asuinpaikkoja ja muita kiinteitä muinaisjäännöksiä, mm:

Annelund:

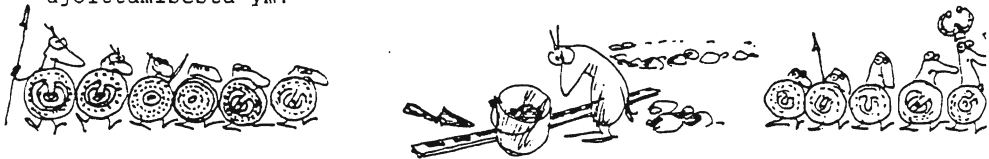
Arkeologinen sensaatio

kivikautinen paasiarkku,
joka sisälsi n. 50 hengen
luurangot.

Tibble: Rautakautinen talo,
josta löytyi ainutlaatuinen
kellari.

Pöllista: Viikin-
kiaikainen tila
Apalle: Pronssi-
kautinen kylä.

Näyttelyssä esitellään myös Ruotsin vanhin, Kalmarin läheltä löytynyt kivikautinen talo, Källandista Länsi-Göötanmaalta löytyneet kuuluisat pronssikautiset kilvet, Norrlannin vanhin Genessä sijainnut rautakautinen tila ym. Lisäksi näyttely kertoo mitä kaivauksilla tapahtuu sekä uusista arkeologisista metodeista, esimerkiksi löytöjen ajoittamisesta ym.

Tukholman keskustassa sijaitsevaan museoon pääsee maan-
alaislinjoilla 13 ja 14 (pysäkki Karlaplan) ja linja-au-
toilla 44, 56 tai 69.

UNTO SALO

Opinnäytteitä

Teija Tiitinen: RAUMAN SEUDUN VARHAISMETALLIKAUTISET HAUTARAUNIOT. 100 s. a`60 riviä sekä 22 liitettä. Pro gradu tutkielma, Kulttuurien tutkimuksen laitos, Turun yliopisto. Kesäkuu 1988.

Tutkimus liittyy arkeologian oppiaineen projektiin Lounais-Suomen metallikautiset hautarauniot. Projektiin liittyvänä kenttätöinä Teija Tiitinen inventoi vv. 1983-1985 avustajineen Rauman mlk:n, Rauman ja Lapin hautarauniot, yhteensä 717.

Tästä aineistosta kirjoitettu tutkimus sisältää johdannomaisina lukuina tutkimusaineiston rajauksen ja tutkimuksen tavoitteet, historiallisen katsauksen rauniohautojen tutkimiseen - se on laadussaan ensimmäinen Suomessa-Rauman seudun luonnonmaantieteellisen kuvauksen sekä katsauksen Rauman seudun arkeologiseen tutkimukseen. Varsinainen käsittely tapahtuu taulukoimalla hautarauniot peruskartan ruutujaon mukaan; ruudut kirjoittaja yhdistää pohjois-eteläsuuntaisiksi ja länsi-itäsuuntaisiksi kais-toiksi, kiinnittäen erityistä huomiota pohjois-eteläsuuntaisiin kaistoihin, koska niissä summittain kuvastuu rantavyöhykkeen siirtyminen idästä länteen maankohoamisen myötä.

Arkeologisena perusongelmana on hautaraunioiden ajoi-

tus, missä kirjoittaja voi käyttää lähinnä vain typologisia sekä ryhmitys- ja sijaintikriteerejä - hautaraunioita on Rauman seudulla tutkittu kyllä lähes 40, mutta ajoitettu löytöjen avulla vain kolme; kaivaustuloksilla ei siis ajoittamisongelmaa ratkaista. Kirjoittaja käsittelee sen vuoksi hautaraunioiden ja niiden ympäristön tarkkaan rekisteröityjä attribuutteja - koko, pohjan muoto, korkeus ja profiili, erilaiset rakenteet, sijainti ja ryhmitys maastossa - taulukoimalla ne ruuduttain ja kaistoittain. Erityistä huomiota hän kiinnittää attribuuttien esiintymisfrekvensseihin ja niiden erilaisuuksiin etenkin pohjois-eteläkaistoissa; mikäli esiintymisfrekvensseissä on riittävää johdonmukaisuutta siirryttäessä idästä länteen, kirjoittaja päättelee niiden kuvastavan aikaan sidottuja tendenssejä. Analyysinsä hän suorittaa johdonmukaisesti ja monipuolisesti ja vertailee samalla eri attribuuttien kehitystendenssejä toisiinsa. Tällä tavalla sekä myös sijaintikorkeuksia hyväksi käyttäen hän kykenee erottamaan aineistossa aikasidonnaisuuksia, joita kombinoimalla hän lopuksi tarkastelee kolmen raunioryhmän ajoitusta, päätyen osaksi pitkänkin muodostumisajan osoittamaan asutuksen jatkuvuuteen. Pronssikauden päätyttyä hautaraunioita aletaan pyyntimiljööseen viittaavien kallionhuippujen sijasta rakentaa päivänpuoleisille moreenirinteille, ilmeisesti asuntojen läheisille alueille. Siinä tuntuu kuvastuvan siirtyminen pyyntivaltaisesta ravinnonhankinnasta maatalousvaltaiseen, kuten aikaisemminkin on ajateltu.

Tutkimus todistaa perusteellista harkintaa ja johdonmukaista toteutusta. Sen materiaali on huomattavan vaikea ja edellyttää metodia, jolla ei ole Suomessa esikuvia ja joka siten todistaa kirjoittajan tieteellistä kypsyyttä. Tulokset sopivat kylläkin hyvin siihen kuvaan, jonka aikaisempi tutkimus (Meinander, Salo) on yleisiltä kannoilta luonut, mutta tässä tutkimuksessa yleisille näköaloille on ensi kertaa annettu detaljoitu analyttinen perustelu.

Henrik Asplund: RAUTAKAUTISEN ASUTUKSEN REUNAMILLA. ALUEENKÄYTÖN TUTKIMUKSEEN LIITTYVIÄ ESIMERKKEJÄ LOUNAIS-SUOMESTA. 75 s. ja 19 liitettä. Pro gradu -tutkimus, Kulttuurien tutkimuksen laitos, Turun yliopisto. Kesäkuu 1988.

Tutkimus käsittelee viime vuosina eri puolilla yleistynyttä kysymystä asutuksen ja ympäristön suhteesta, tässä tapauksessa rautakautisen asutuksen ympäristönkäyttöä. Kun rautakauden tutkimus on suuressa määrin kohdistunut kalmistoihin ja niiden ilmaisemaan asutus- ja kulttuurihistoriaan, kyseessä on näkökulman laajennus. Sen ongelmana on kuitenkin relevantin materiaalin niukkuus, jota kirjoittaja on omilla kenttätutkimuksillaan koettanut poistaa.

Myöhemmästä miljöönkäytöstä on kyllä runsaasti historiallista tietoa ja kansatieteellistä aineistoa, mutta kirjoittaja ei lähde näistä, vaikka niitä jossakin määrin käsittelee, vaan teoreettisesta mallista. Sen mukaan asutus ja sen ympäristö voidaan jakaa kolmeen vyöhykkeeseen.

Ydinvyöhykkeen muodostavat asutus ja sen lähiympäristö, arkeologisina tunnuksinaan kalmistot, asuinpaikat, linnavuoret ja hajalöydöt. Ydinvyöhykkeen ympärillä on hypoteettinen B-vyöhyke, jossa on ollut säännöllistä toimintaa; sillä voi esiintyä asuinpaikkoja ja joitakin erityisiä kiintojäännöksiä, esim. raudansulatuspaikkoja, sekä hajalöytöjä, mutta ei kalmistoja. Kolmas, uloin vyöhyke on varsinaista eränkäyntialuetta, josta tunnetaan vain hajalöytöjä.

Kirjoittajan laajimman lähdeaineiston muodostavat soikeat tuluskivet (runsaat 500 kpl.), joiden poikkeukselliseen kalmistojen ulkopuoliseen levintään tutkimus on jo vanhastaan kiinnittänyt huomiota. Perustellun lähdekritiikin jälkeen kirjoittaja tarkastelee niiden (aika n. 50-700/800) levintää kunnittain, niiden kunnittaista jakautumista suhteessa maapinta-alaan, peltoalaan sekä roomalaisajan ja kansainvaellusajan kalmistoihin. Analyysi on hyvin ajateltu ja johdonmukainen ja perustuu asialliseen lähdekritiikkiin. Tuloksena on toteamus, ettei tuluskiviä uh-

rattu ainoastaan varsinaisiin erämaihin, vaan myös kalmistojen lähialueille. Kirjoittaja toteaa soikeiden tuluskiivien levinnässä myös kalmistojen määrästä riippumattomia painotuksia. Nämä varovaisesti muotoillut tulokset vastaavat kyllä aikaisempia sormituntumakäsityksiä, mutta aikaisemmista poiketen ne ovat hyvin perusteltuja.

Toisena esimerkkinä on Piikkiön Bussilan alue, jossa kirjoittaja yhdistää eräiden indikaattorikasvien löytöpaikat rautakautisen keramiikan esiintymiseen ja päättelee varovaisesti, että Bussila olisi rautakaudella ollut ehkä B-vyöhykettä.

Kolmantena esimerkkinä on Kemiönsaaren pohjoisosa. Irmeli Vuorelan paleobotaaniin analyysihin nojaten kirjoittaja toteaa, että jatkuva viljanviljely alkaa siellä jo merovinkiajalla, ja päättelee sen edellyttävän kiinteää asutusta. Päätelmä on asutushistoriallisesti merkittävä, sillä kalmistojen puuttumisen vuoksi Kemiönsaarta on pidetty ajanlaskun jälkeisellä rautakaudella asumattomana. Kirjoittaja tarkastelee myös nimistöntutkimuksen sekä osaksi historiallisenkin tutkimuksen tuloksia ja löytää niistä päätelmäänsä vahvistavaa ainesta.

Tutkimus on tietyssä määrin uudisraivausta, jossa teoreettinen malliajattelu korostuu etenkin lähdeaineiston niukkuuden vuoksi. Soikeat tuluskivet muodostavat kuitenkin poikkeuksen ja koko maan kannalta merkittävän aineiston. Niiden levinnän looginen analysointi on kirjoittajan kiistaton ansio ja tutkimuksen paras anti; ne tarjoavat hyvän mahdollisuuden jatkotutkimuksiin.

Bussilan ja Kemiönsaaren esimerkit ovat sen sijaan case-tutkimusta, jonka tulokset ovat substanssin niukkuuden vuoksi epävarmat, kuten kirjoittaja toteaa. B-vyöhykkeen olemassaolo jää sen vuoksi todentamatta; historiallisesta aineistosta se voisi kyllä saada reaalista sisällystä. Struktuuriltaan tutkimus on moitteeton ja kuvastaa kirjoittajan loogisuutta ja pyrkimystä perusteltuihin tuloksiin.

Aino Nissinaho: PINTAPOIMINTA ARKEOLOGISENA HAVAINTOAINEISTON KERUUMENETELMÄNÄ JA SEN SOVELTAMINEN MASKUN RAUTAKAUTISEN ASUINALUEEN TUTKIMISESSA. 119 tekstisivua sekä 10 liitesivua. Pro gradu -tutkimus, Kulttuurien tutkimuksen laitos, Turun yliopisto, kesäkuu 1988.

Pintapoiminnalla tarkoitetaan esihistoriallisten tai myöhempienkin artefaktien systemaattista keräämistä paljaana olevasta maanpinnasta. Menetelmä, joka kuuluu osana muinaisjäännösten etsintään, paikantamiseen ja määrittelyyn eli inventointiin, on kehitetty lähinnä Yhdysvalloissa, mistä se on levinnyt Eurooppaan. Suomeen sen on tuonut Aino Nissinaho, jonka pro gradu -tutkimus on sen ensimmäinen esittely, arviointi ja sovellutus.

Kirjoittaja luo aluksi katsauksen menetelmän historiaan, esittelee menetelmän sovellutussektorit ja käyttökelppoisuuden sekä lähdekriittisen arvioinnin, jonka olennaisena ongelmana on, kuten materiaalien kvantitatiivisissa analyyseissä yleensäkin, kysymys otannalla kerätyn aineiston edustavuudessa suhteessa aineiston kokonaisuuteen; tähän yhteyteen kuuluu myös pohdinta metodin mahdollisista virhelähteistä ja niiden merkityksestä.

Tämä metodinen osuus käsittää 50 sivua ja osoittaa kirjoittajan perehtyneen erittäin laajasti pintapoiminnan esittelytutkimuksiin ja kokeellisiin testauksiin sekä metodologiaa koskevaan keskusteluun. Kyseessä ei ole vain hyvin hallittu referointi, vaan samalla perusteltu kannanotto, jonka tuloksena kirjoittaja päätyy siihen käsitykseen että pintapoiminnalla saadaan sellaista systemaattista tietoa jonkin alueen artefaktiryöpäistä tai hajaesiintymistä, ettei sitä voi jättää käyttämättä.

Systemaattinen pintapoiminta mahdollistaa näet laajojen alueiden tutkimisen, mitä ei kustannuksiltaan kalliilla kaivauksilla voi ajatella. Esitutkimuksena se voi luoda pohjan tavoitteellisille kaivauksille, ja se antaa myös luotettavaa tietoa sellaisista enemmän tai vähemmän tuhoutuneista muinaisjäännöksistä, joita on ainakin Suomessa

hyvin vaikea todeta esim. ilmakuvauksella. Sen käyttöä rajoittaa kuitenkin maanpinnan peitteisyys, minkä vuoksi se soveltuu Suomessa lähinnä peltoalueisiin. Mutta kun juuri nämä ovat jääneet tavanomaisen inventoinnin ulkopuolelle, pintapoiminnalla voidaan täyttää suuri tutkimusaukko. Vaikeasti tunnistettavien artefaktien vuoksi se on erityisen korostunut rautakauden osalta; mm. rautakauden asuinpaikkojen vähäinen tuntemus selittyy suurella määrällä niiden sijainnista peltoalueilla.

Kirjoittaja kohdistaa metodin sovellutuskelpoisuuden testaamiseksi tutkimuksensa jälkiosan Maskun rautakautisella asutusalueella vv. 1984-1985 suorittamaansa systemaattiseen pintapoimintaan. Hän esittelee ja perustelee sen menetelmät, analysoi saadun materiaalin (esineet, keramiikka, kuona, savitiiviste, pii), analysoi ja tulkitsee toteamansa artefaktitihentymät sekä tarkastelee tulosten luotettavuutta aikaisemmin esittelemänsä monipuolisen lähdekritiikin näkökulmasta.

Eriyisenä ongelmana on materiaalin vaikea ajoitettavuus, joka johtuu toisaalta sen deformatumisesta (keramiikka, esineet), toisaalta materiaalin pitkästä käytöstä (kuona, pii tuleniskennässä, savi seinän tiivisteinä). Tutkimus (1 varma rautakautinen asuinpaikka, useita artefaktitihentymiä) osoittaa kuitenkin, että pintapoiminnalla saadaan uusia, metodisesti luotettavia tuloksia, joilla on merkitystä erityisesti asutushistorian, asutuksen ja kalmistojen spatiaalisuhteiden sekä rautakauden miljöönkäytön tutkimuksessa.

Julkaisupalsta

Turun maakuntamuseon 50-vuotias vuosikirja ABOA 1986 on omistettu perustajansa professori Nils Cleven (25.7.1905-9.4.1988) muistolle. Teoksen alussa on Knut Draken kirjoittama esipuhe. Arkeologiaa sivuaa Kari Uotilan artikkeli: Holvatut kellarit - osa Turun suurtorin keskiaikaa. Henrik Swanljungin kokoamassa hakemistossa, TURUN KAUPUNGIN HISTORIALLISEN MUSEON VUOSIJULKAISU SEKÄ TURUN MAAKUNTAMUSEON VUOSIKIRJA ABOA 1937-1986, on lueteltu monta arkeologian eri sektoreiden kannalta mielenkiintoista artikkelia.

Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen vuosikirja 57-1988: ssa on Tuukka Talvion artikkeli: Tammelan roomalainen rahalöytö.

Pohjois-Pohjanmaan museon ja Oulun taidemuseon MUSEOTIEDOTE 2/1988:ssa on Markku Mäki kirjoittanut aiheesta: Kaakkurin Välikankaan arkeologiset tutkimukset.

Museo 5/88:ssa on Janne Vilkun artikkeli: Meriarkeologit maalla.

Kotiseutujulkaisussa HÄMEENLINNA-WANAJA, XXXVII 1988: ssa on Eeva-Liisa Schulzin kirjoitus: Varikkoniemi, muinainen kauppa- ja käsityökeskus.

Sääksmäki 1988:ssa kirjoittaa Anne Vikkula aiheensa Rapolan aarre.

```

*****
*
*      VETOOMUS !
*
*      Tarkasta, että olet maksanut seuramme jäsen-
*      maksun viime vuodelta. Jos et niin hoida se.
*
*
*      Pitkään roikkuneita kirjaostoslaskuja on mak-
*      samatta. Nekin pitäisi saada ajan tasalle.
*
*
*      On tuskin pelkästään rahasta kiinni? Toimi!
*****

```

Laihiolla

HELINGIN SANOMAT 4.8. 1988

Muinainen asuinalue esiin

Ruukunpalat vievät varhaiselle metallikaudelle

Laihia (HS) Laihian Nikkarin kylässä hahmottuu 2 500 vuoden takainen asuinalue. Kalmiston viereltä löytyneet muinainen asuinalue on yksi harvoja Suomessa paljastuneita asuinpaikkoja, jotka ajoittuvat ns. varhaiselle metallikaudelle. Vastaavat varmat löydöt on tähän saakka tehty etelämpänä.

Laihian kaivaukset aloitettiin viime kesänä. Tänä vuonna talkooporukka on kyykkinyt museoviraston tutkijan Mirja Miettisen johdolla lapion varressa pari viikkoa.

Kaivuupäivien anti koostuu tekstiilipainanteista ruukunpalloista, työkaluissa käytetystä kvartista, työalustojen kivistä ja luunsiirusta. Jo aiemmin alueelta on löydetty palokuoppia ja kymmeniä röykkiöhautoja.

"Varhaiselta metallikaudelta on tähän mennessä tehty vähemmän löytöjä kuin esimerkiksi aiemmalta kivikaudelta. Tämä johtuu muun muassa siitä, että mahdolliset löytöpaikat ovat pienialaisia ja sijaitsevat sattumanvaraisesti", Miettinen selvittää. Laihian löytöjen arvoa nostaa asuinalueen mahdollinen ajallinen yhteys hauta-alueeseen.

Eletty elämä on arvailua

Asuinluetta lähettiin jäljittämään hautalöytöjen jälkeen. Näytävimmän haudan löysi sammaleen alta marjastaja, joka luuli löytäneensä kotipihalleen kauniita puunaisia laattoja. Sittemmin laatat todettiin muinaisen päällikkösuvun todennäköisiksi hautakiviksi.

Alueella aikoinaan eletty elämä on toistaiseksi pitkälle arvailujen varassa. "Esimerkiksi maassa olevat palokuopat ovat työnimeltään keittokuoppia, mutta varmaa tietoa niiden käytöstä ei ole. Täysin mahdollista ei myöskään ole se, että täällä olisi viljelty. Kaikki on vielä täyttä oletusta", Miettinen sanoo.

Ajoitusta suunnilleen 2 500 vuoden taakse Miettinen pitää kuitenkin varmana mm. ruukunpalaveritujen perusteella. Ajoitusta Pohjanmaalla auttaa myös maannousun tunteminen.

Kaivauksia eniten Pohjois-Suomessa

Laihian lisäksi museovirasto tekee tänä vuonna kaivauksia noin 30 alueella eri puolilla maata.

Kesän arvokkaimpia löytöjä ovat esimerkiksi 800-luvun lopulta periytyvästä muurien ympäröimästä kaupunkimaisesta asutuksesta kertovat Hämeenlinnan Varikkoniemen muurinpohjat sekä Laitilan eläinkuvioiset aselöydöt ja Laukaalta punamultahautojen yhteydestä löytynyt esineistö ajalta 3000 eKr. Myös Pohjois-Pohjanmaan museon tutkimuksissa Oulussa tehtiin äskettäin merkittävä rautakautinen keramiikkalöytö.

Kaikkiaan museovirasto käyttää kaivauksin ja inventointeihin tänä vuonna noin viisi miljoonaa markkaa. Valtaosa rahasta on työllistämisarvoja, minkä vuoksi kaivaukset keskeytyvät Oulun ja Lapin läänneihin.

Museoviraston toimistopäällikön Paula Purhosen mukaan käytettävät varat eivät ole alkuunkaan suhteessa lisääntyneisiin työtehtäviin. Museovirastolla on kaivauksia varten kahdeksan vakituista arkeologia. Muissa Pohjoisissa ja mm. Eestissä määrä on moninkertainen.

Purhosen mukaan arkeologia tarvittaisiin myös harrastajien kouluttamiseen. Esimerkiksi Kainuussa valtaosa kaivauksista saa alkunsa harrastajien löydöistä. Paljon harrastaja-arkeologiaa on myös Pohjanmaalla ja Karjaalla.

Merkittävä rautakautinen löydös Oulun Kaakkurista

Oulun Kaakkurissa tänä kesänä jatkuneissa hautakaivauksissa on löydetty rautakautinen keramiikka-astia. Löytöä pidetään merkittävänä, sillä se vahvistaa oletuksia pysyvästä rautakautisesta asutuksesta Pohjois-Suomessa.

Oulun Kaakkurista on kaivettu esille kaikkiaan toistaikymmentä rautakautista ruumista- ja polttohautaa.

Pohjois-Pohjanmaan museon kaivauksia johtava Markku Mäki vuoti pitää tämänkesäistä keramiikkalöytöä kaivausten merkittävimpana löytönä. — Rautakaudelta ja nimenomaan ajanjaksoilta 200—400 vuotta jälkeen Kris-

tuksen ei aiemmin ole löydetty keramiikkaa. Tämä saattaa johtaa jopa koko Pohjois-Suomen asutushistorian käsitysten tarkistamiseen, sanoo Mäki vuoti.

Mäki vuodin mukaan Kaakkurin hautakaivaukset nousevat merkittävimiksi vuosikymmeniin koko Pohjois-Suomessa. — Laajalta kalmistoaalueelta on löydetty toistakym-

mentä hautaa, aseita, koruja ja nyt myös keramiikkaa, selvittää Mäki vuoti.

Keramiikka-astia paneekin Mäki vuodin mukaan kysymään, onko aiempi kuva Pohjois-Suomesta vain eränkävintäluuna sittenkään oikea. — Kyllä tämä vahvistaa viime kesänä tehtyjä oletuksia, että Pohjois-Suomessa olisi ollut pysyvää maanviljelysasutusta jo rautakaudella, hän sanoo.

Viime kesän kaivauksissa Kaakkurista löydettiin kolme hautaa keskielästä rautakaudelta eli 500—700-luvuilta. Tämänkesäiset löydöt ovat pari sataa vuotta aiemmalta ajalta.

Markku Mäki vuoti uskoo lopullisen vastauksen kysymykseen Pohjois-Suomen rautakautisesta asutuksesta selviävän ensi talvena.

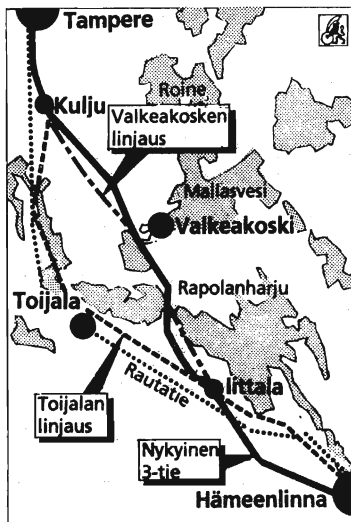
Moottoritie ja Rapolanharju

TVH ON PITKIEN tutkimusten jälkeen kar sinut Tampereen—Hämeenlinnan moottoritien monet linjausvaihtoehdot kahteen. Ensi vuosikymmenellä rakennettavaksi kaavailtu tie johtaisi Kuljusta Iittalaan joko Valkeakosken tai Toijalan kautta. Nyt on käynyt ilmi, että jäljelle jääneistä vaihtoehdoista Toijalan suunta olisi kokonaisinvestointina 200 miljoonaa markkaa halvempi, mutta Valkeakosken suunta käyttökustannuksiltaan vajaan 18 miljoonaa markkaa vuodessa halvempi.

Moottoritien vaikutukset ympäristöön ovat niin moninaisia, ettei vaihtoehtojen paremmuutta voi ratkaista pelkän kustannusvertailun perusteella. Sääksmäen Rapolanharjun luonnonmaisema, jolla monien muinaisjään- nöstön kautta on yhteys rautakauteen, painaa enemmän kuin muutamat kymmenet miljoonat markat. Jos alueen läpi rakennettaisiin moottoritie, löydökset olisi kiireesti pelastettava ja siirrettävä museoon. Moottoritien ja Suomen suurimman sillan rakentamisen jälkeen paikalla ei enää olisi historiallista kulttuurimerkitystä.

Vaaka on kallistumassa Toijalan suuntaan. On hyvä, että vaihtoehtoihin on jo aikaisemmin otettu kantaa. Se ei ole voinut häiritä TVH:n selvityksen laatimista. Yhtä luonnollista on, ettei vaihtoehtojen esittelijä katso oikeaksi markkinoita mahdollisia omia valintojaan.

HELSINGIN SANOMAT 15.8. 1988

Mutta jatkossa suunnittelukiire kasvaa. Hankkeen kanssa kilpailee Turun—Tampereen moottorituesuunnitelma, joka on Tampereen—Hämeenlinnan tiehanketta pitemmällä. Yhtäaikaa kahta näin kallista moottoritietä tuskin voidaan rakentaa.

Rapolan rautakautinen kylä paljastuu

Valkeakoski (HS) Sääksmäen Rapolan linnavuoren kaivauksissa paljastunut muinaispelto saattaa olla rautakaudelta, jopa 1200-luvulta ennen Kristusta. Keisan koekaivauksissa paljastunut ensimmäinen Suomesta löydetty muinaispelto on kooltaan 20x30 met-
tä.

Viime torstaihin asti pellon uscottiin olevan viikinkiajalta, ajanaskumme ensimmäiseltä vuosiu-
lannelta. alueelta löydetyn pronssi-
ormuksen perusteella. Torstaina
kaivauksissa paljastui kuitenkin sa-
nastian palanen, joka on rautakau-
ista keramiikkaa.

"Otamme pellostä hiilinäytteitä, jotka analysoimme radioaktiivisiin menetelmin talven kuluessa. Niiden avulla pellon ika pystytään määrittämään jopa sadan vuoden tarkuudella", kertoo tutkimuksia johtava filosofian lisensiaatti Anne Viikula Museovierastosta.

"Pellon tieteellinen merkitys riippuu täysin siitä, milta ajalta pelto on. Kuitenkin pellon löytyminen ylitti sinänsä jo tälle kesälle asetetut tavoitteet". Viikula sanoo.

Viikulan johtama työryhmä on tehnyt koekaivauksia linnavuoren louhaisrinteillä, kolmostien välitö-
mässä tuntumassa nyt kaksi kesää.

Työt päättyvät ensi viikolla.

Kaivauksissa on tullut esiin kahden rakennuksen maahan jättämiä jälkiä Matomaen alueella. Hirvikallion kalmisto sekä muinaispelto. Niiden yksityiskohtainen tutkiminen alkaa ensi kesänä ja jatkuu vielä vuonna 1990. Tutkimuksissa keskitytään myös esinelöytöihin, jotka koekaivauksissa ovat jääneet vähäisiksi.

Viikulan mukaan peltoala voidaan määrittää tarkasti, sillä nykyajan kyntörajan alapuolelta on löydetty selviä ruudukon muotoisia kyntöjälkiä. "On hyvin todennäköistä, että peltoitokjuja on alueel-

la useampiakin". Viikula arvioi.

Siemennäyttein pyritään selvittämään paitsi viljeltyjä lajikkeita myös ympäristön kasvullisuutta. Muinaispellon läheltä löytynyt, aiemmin tutkituista poikkeava kehäraunio viittaa rautakautiseen asumuksen. Vastaavia kehäraunioita on rinteessä kymmenkunta.

Viikulan mukaan Rapolan kaivaminen ei liity millään tavoin hankkeilla olevan kolmostien linjauksiyhteyksiin. "Kenties käyty keskustelu on myönteisesti vaikuttanut siihen, että Suomen Akatemia on myöntänyt varoja kaivauksiin". Viikula arvelee.

HELSINGIN SANOMAT 20.8. 1988

Kaupunki kaupungissa

Hämeenlinna oli suuri markkinakeskus jo tuhat vuotta sitten

Hämeenlinnan keskustasta, Linnan salmen vastarannalta kaivauksissa löydetyn rautakautisen kaupungin suuruus ja varustus ovat yllättäneet tutkijat ja historioitsijat.

Varikonniemessä, joka on nyt kasitettu epävirallisesti Hämeenniemieksi, sijainneen pakanakaupungin pinta-ala on ollut kuusi seitsemän hehtaaria. Kaupungissa on ollut ainakin sata rakennusta ja sen ympärillä on ollut paikoitin jopa viisi metriä leveät muurit. Niemen pohjoisreunalta on lisäksi löydetty 150 metriä pitkä ja 40 metriä leveä padottu allas, jota on arveltu rakennetuksi satamaksi.

Paikka on ollut asuttuna kaikesta päätellen 800-luvulta alkaen 350 vuoden ajan. Hämäläisten käsityö- ja kauppakaupunki tuhoutui tulipalossa joskus 1200-luvun lopulla, samoihin aikoihin, jolloin Vanajan partaalle ryhdyttiin rakentamaan Hämeen linnaa.

Museovirasto on tutkinut Hämeenniemeä kaivauksin kolmena kesänä ja on vakuuttunut, että strategisessa järvikapeikossa on ollut merkittävä, mahdollisesti monen sadan asukkaan keskus. Sellaisesta eivät historiateokset ole aikaisemmin kertoneet.

"Kaupunkimaisen myöhäisrautakautisen asutuksen paljastuminen Hämeestä oli meille tosiaan valtava yllätys", kertoo va. osastopäällikkö **Paula Purhonen** Museoviraston esihistorian toimistosta.

"Tosin samasta niemekkeestä lähes sata vuotta sitten tehty aarrelöytö oli todisteena seudun rautakautisesta varakkuudesta ja sen kauppayhteyksistä kaukomaille saakka. Aikaisemmin uskottiin kuitenkin, että kysymys oli vain yksittäisistä taloista tai ehkä pienistä kyläkunnista."

Kaupunki kaivettiin määrätietoisesti esiin

Purhonen kertoo, että ensimmäisten "uusien" löydöksen tullessa päivänvaloon museovirastossa ei otu vielä uskoa rautakautisen sisämaakaupungin mahdollisuuteen. Kaivauksia paikalla

johtanut hämeenlinnalaisyntyinen tutkija **Eeva-Liisa Schultz** ja hänen miehensä **Peter Schultz** etenivät kuitenkin määrätietoisesti paljastaen korttelin, muurin, vallituksen toisen jälkeen, kunnes epäuskoisempienkin oli tunnustettava, että kysymys oli kaupunkimaisesta asutuksesta.

"Moni vähemmän sisukas tutkija olisi varmaan jättänyt työn monta kertaa kesken, se oli välillä todella vaikeaa."

Mahtoiko koko Suomessa olla samaan aikaan yhtä muhkeita kauppa-keskuksia kuin Hämeenniemi. Oliko edes Turku sitä suurempi?

"Emme tiedä. Rautakauden Turku on vielä kokonaan löytämättä. Mittavaa asutusta oli ehkä jossain Korosisa tai Liedon Vanhanlinnan seudulla, ehkä jokisuilla, mutta sitä ei ole löydetty. Tutkijat ovat aina puhuneet myös Teljän kaupungista Kokemäellä, mutta sitäkin ei ole löytynyt. Kaikki nämä tulisi tietysti tutkia, ennen kuin luodaan kokonaiskuva Suomen sen ajan keskuksista."

Hämeessä heimon suuruuden ajan pääpaikkana on mainittu näihin aikoihin saakka Sääksmäen Rapola, joka hallitsi vuoreltaan koko läntisen järvi-reitin ja siten kauppateiden solmukohtaa muutamia peninkulmia Hämeenniemestä pohjoiseen. Tämän päivän tutkijat eivät pidä mahdollisena, että Hämeenniemi olisi ollut tärkeä hämäläisten markkinapaikka ja Rapola ehkä hallinnollinen keskus. Saattaa olla myös niin, että ruotsalaisten valloitetua Hämeenlinnan seudun ja ryhdyttyä rakentamaan linnaa tukikohdakeen, Rapola jäi voittamatta ja pysyi hämäläisten hallinnassa.

Löydöksen mukaan Hämeenniemen lähituntumassa on ollut 21 kalmistoa, 14 uhrikiveä, neljä muinaislinnaa, viisi varmaa ja kolme epävarmaa asuinpaikkaa. Kaupungin paikalta tehdyissä löydöissä luu- ja makrofossiilaineisto on hyvin runsas.

Mistä tulivat suuret laivat?

Hämeenniemestä viime kesänä löy-

detty valtaisa, patoamalla rakennettu kuuden—kahdeksan metrin syvyinen satama-allas on perin arvoituksellinen. Mistä rautakaudella tulivat niin suurta satamaa tarvitsevat laivat — eikä suurimmatkin viikinkialukset sentään voinut nykäistä keulasta rannalle? Ja miksi korkea, savesta kasattu aallonmurtaja? Kapealla Vanajallaan nähdään harvoin edes vaahtopääaaltoja.

Purhonen sanoo koko satama-asian kuuluvan vielä selvittämättömiin arvoituksiin. Syvä allas on tosiaan ollut olemassa.

"Mutta kyllä noina aikoina osattiin siirtää hyvinkin suuria aluksia vedenjakajannasten yli vetotaipaleita myöten. Emme tietenkään uskalla taata, että Hämeenniemeen tultiin perille saakka merten takaa laivoilla, vaikkakin esineistö kertoo kauppayhteyksiä oleen uskomattoman kauaksi."

Radiohiilijoiutuksiin on varmistuttu, että Hämeenniemessä oli toimivaa asutusta 800-luvulta 1200-luvun lopulle saakka. Viimeiset uudisrakennukset tehtiin aikajaksolla 1240—1280.

Kauppa-keskuksen tuhoajat ovat arvailujen varassa, sillä rikkaan markkinapaikan ryöstösaalis houkutti yhtä lailla niin idän kuin lännen hurjapäitä. Novgorodilaisten tiedetään tehneen suuren hyökkäyksen Hämeeseen vuonna 1311. Ruotsalaisten rajalinnottus oli silloin jo olemassa ainakin matalana harmaakivivarustuksena.

Vai sysäsikö juuri Hämeenniemen kaupungin tuhopoltto hämäläiset lo-pullisesti etsimään ruotsalaista liittolaisia ja pyytämään apua? Purhonen epäilee näkemystä: myös ruotsalaiset tulivat Hämeeseen valloittajina, eivät turvaa tuovina ystävinä.

Jotta Hämeenniemen pakanakaupungista saataisiin vielä lisää tietoa, Museovirasto on laatinut seitsemävuotisen tutkimussuunnitelman.

"Muinaisjännöistä tullaan tutki-maan seuraavina kesinä mm. geofysi-kaalisin menetelmin, sähkömagneettis-in mittauksin", Purhonen lupaa.

Jyrki Maunula

S I S Ä L L Y S

Tiedotuksia.....	1
Karjalan kunnailta - Pirjo Uino.....	3
Kulttuurintutkimuksen selviöt - Matti Kamppinen.....	7
"Forntid i vägen" -näyttely.....	13
Opinnäytteitä - Unto Salo.....	15
Julkaisupalsta.....	21
Saksittua.....	22